

KÜRESELLEŞME SÜRECİNİN ÇİN ÜZERİNE ETKİLERİ: EKONOMİK GÖSTERGELERLE BİR PERSPEKTİF

 Ali KÜÇÜKLER^a

 Didem YILMAZ^b

 Kenan GÜLLÜ^c

Özet

Uluslararası ticaretin, üretimin ve mali akımların serbestleşmesi Çin'i küreselleşme sürecinin zirvesine taşımıştır. Çin 1978'den beri uyguladığı dönüşüm programları sayesinde GSYH'sını kayda değer oranlarda artırmış, gelişmekte olan orta gelirli ülkelerin üst gelir grubuna yükselmiştir. Günümüz itibariyle Çin GSYH büyüklüğü bakımından, geri sıralardan yükselerek İngiltere, Almanya ve Japonya'yı geride bırakmış ABD'den sonraki büyük ekonomi olmuştur. İktisadi kalkınma sürecinde kaydettiği gelişme Çin'in küreselleşme sürecine entegrasyonunun bir sonucudur. Küreselleşme olgusunun etki alanlarını siyasi, iktisadi, sosyo-kültürel, coğrafi ve ekolojik-teknolojik olmak üzere beş farklı boyutta incelemek mümkündür. Bu çalışmada, küreselleşmenin ekonomik boyutları (üretim yapısı, ticari yapısı, mali yapısı ve gelir dağılımı) itibarı ile Asya Bölgesinde ve Çin özelinde ekonomik göstergeler üzerinden bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Sosyalizm, Çin.

THE EFFECTS OF THE GLOBALIZATION PROCESS ON CHINA: A PERSPECTIVE BY ECONOMIC INDICATORS

Abstract

The liberalization of international trade, production and financial flows has brought China to the top of the globalization process. Thanks to the transformation programs it has implemented since 1978, China has increased its GDP at significant rates and has risen to the upper income group of developing middle-income countries. As of today, China has risen from the back ranks in terms of GDP, surpassing England, Germany and Japan, and has become the second largest economy after the USA. The progress made in the process of economic development is a result of China's integration into the globalization process. It is possible to examine the impact areas of the phenomenon of globalization in five different dimensions: economic, political, socio-cultural, geographical, ecological and technological. In this study, an evaluation has been made in terms of the economic dimensions of globalization (production structure, commercial structure, financial structure and income distribution) on the basis of economic indicators in the Asian Region and specifically in China.

^a Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatı Bölümü, akucukler@erciyes.edu.tr

^b Dr. Öğr. Üyesi, Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatı Bölümü, didem@erciyes.edu.tr

^c Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü, kgullu@erciyes.edu.tr

Makale Geliş Tarihi: 20.10.2022, Makale Kabul Tarihi: 28.12.2022

Keywords: Globalization, Socialism, China.

Giriş

Günümüzde bilgi teknolojilerindeki hızlı gelişmeler bireylerin hareket alanlarını ulusal sınırların ötesine taşımış, toplumların siyasi, iktisadi ve kültürel farklılıklarını insanlığın ortak potasında buluşturmuştur. Küreselleşme olarak tarif edilen süreç bireyleri, işletmeleri, sivil toplum örgütlerini ve hükümetleri yeni ürünler, yönetim biçimleri, sorunlar ve piyasalarla karşı karşıya bırakmıştır. Ülkeler, yeni şartlara uyum sağlayabilmek; riskleri azaltıp fırsatları değerlendirebilmek amacıyla büyük çabalar sarf etmektedirler. Gelişmekte olan ülkelerden bazılarının uluslararası ticaretten daha fazla pay almak suretiyle küreselleşme sürecini fırsata dönüştürmeyi başardıkları görülmektedir. Dünya Ticaret Örgütü'nün verilerine göre son 40 yıllık süreçte uluslararası ticarete katılmak suretiyle iktisadi kalkınma sürecinde bir üst gelir grubuna çıkan gelişmekte olan ülke sayısı artmıştır. 2000'li yılların başında 2000 doların altındaki Kişi Başına Gelirini çeyrek yüzyıldan az bir süre içinde on bin doların üzerine çıkarmış olan Çin bu ülkeler için önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Çin 1978'den beri, uyguladığı reformlarla dış dünyadan kopuk olmayan bir dönüşümü kendi içinde gerçekleştirmiş, ürünleri, doğrudan yatırımları ve yeni üretim sistemleriyle dünya piyasalarında yerini almıştır. Mal ve hizmet üretiminin, mali akımların ve gelişen piyasaların Batı'dan Doğu'ya yönelmesine aktörlük etmiştir. 1980'li yıllarda hız kazanan küreselleşme süreci 2021 yılı itibariyle 3.363 milyar dolarlık ihracat ve 2.688 milyar dolarlık ithalat hacmi, 1 milyar 425 milyonu aşan nüfusu ve 17.298 milyar dolarlık Gayri Safi Yurtiçi Hasılası olan Çin'i, Amerika Birleşik Devletlerinden sonra dünyanın ikinci sırasına taşımıştır.

Çin uygulamakta olduğu ekonomi modelini, "Sosyalist Pazar Ekonomisi" olarak tanımlamaktadır. Günümüzde Çin, Dünya Ticaret Örgütü Üyesi, uluslararası ticaretten liberal politikaları savunan, ASEAN ve Şanghay İşbirliği Örgütü üyesi olarak bölgesel güvenlik ve işbirliğine önem veren, küresel ölçekte markaları olan, son yıllardaki "Bir Kuşak Bir Yol" projesiyle de küresel ticarete yön vermeye aday bir ülke konumundadır.

1. ÇİN'İ GÜNÜMÜZE TAŞIYAN KÜRESELLEŞME SÜRECİNİN ÖZELLİKLERİ

Küreselleşme genel olarak, iktisadi, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda değerlerin ulusal sınırları aşarak dünya geneline yayılmasıdır. Diğer bir ifade ile küreselleşme, dünya ölçeğinde bir ekonomik, politik ve sosyal bütünleşme sürecini temsil etmektedir (Lehu, 2012, s. 362). 1980'lerden itibaren hız kazanmış olmakla birlikte başlangıcı, insanlığın tarımsal üretime geçişine kadar uzanan oldukça eski bir süreçtir. Eski Mısır'dan Antik Yunan'a, Ortaçağ'dan Sanayi Devrimine ve günümüze uzanan sürecin her aşamasında küresel bir köye geçişi çağrıştıran örnekler bulmak mümkündür. Tekerleğin, buharlı makinenin, elektriğin, telefon ve bilgisayarın icadı gibi olaylar bilgi akışı ve kültürler arası geçişi kolaylaştırmıştır.

1.1. Küreselleşme

Küreselleşme yeni bazı aktörleri, piyasaları, araçları ve kuralları içeren kapsamlı bir süreç olması dolayısıyla oldukça geniş bir açıdan tanımlanabilmektedir. Kişi ve kuruluşlara ait farklı bakış açılarından bazı tanımlamaları aşağıda sıralanmıştır.

Küreselleşme, kavram itibarı ile ilk defa “Globalization of Market” isimli makalesinde 1983 yılında Levitt tarafından ortaya atılmıştır (Levitt, 1983, s. 92-102). Küreselleşme, üretim faktörleri ile mal ve hizmetlerin ülkeler arasında serbestçe dolaşmasının sonucu olarak dünya ekonomilerinin yakınlaşarak bütünleşmesi olarak şeklinde tanımlanmaktadır (Campbell, 1994, s. 185). Dünyanın küçüldüğünü ifade eden süreç olarak küreselleşme, ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel değerlerin ve bu çerçevede ortaya çıkmış olan birikimlerin küresel biçimde yayılması olarak değerlendirilmektedir (Tutar, 2000, s. 18).

OECD’ye göre küreselleşme terimi genellikle mal ve hizmetler, üretim araçları, finansal sistemler, rekabet, şirketler, teknoloji ve endüstriler için pazarların artan bir şekilde uluslararasılaşmasını ifade etmektedir (OECD, 2002, s. 170). İnternet ve elektronik ticaretin gelişmesi de dahil olmak üzere ulaşım, bilgi işlem ve telekomünikasyon alanlarında son birkaç on yılda yaşanan hızlı teknolojik gelişmeler, işletmelerin üretim için daha uzak kaynaklardan yararlanmalarına ve daha geniş pazarlara hizmet etmelerine olanak sağlamıştır (OECD, 2002, s. 21).

Küreselleşmenin “İktisadi faaliyetlerin piyasalar aracılığıyla kenetlenmesi (Wolf, 2004, 19)” ve “**Dünya ekonomisinin entegrasyonu** (Gilpin, 2012, s. 413)” şeklindeki tanımlamalarda finansal krizler örneklerinde olduğu gibi geçiş kolaylığına ve araçlardaki homojenleşmeye dikkat çekilmektedir.

Küreselleşme kavramı, bazıları için, kapitalizmi ifade ederken, bazıları için de dünyanın batılılaşması anlamına gelmektedir (Talas, 2019, s. 8). Bir kısım düşünür küreselleşmenin hibritleşmeyle birlikte heterojeniteye neden olduğunu, bir başka grup düşünürse homojeniteyi arttırdığını düşünmektedir.

Uluslararası işletmelerin hareketliliği sonucunda küresel pazar yaklaşımı ortaya çıkmış ve bu yaklaşım pazarların globalizasyonunu, yani uluslararası ticaret ve yatırımlardaki engellerin azalması ve pazarlar arasındaki entegrasyonların artması sonucunu doğurmuştur (Güllü, 2008, s. 121). Bu sonuca bağlı olarak 80’lerden sonra, liberalleşme ve özelleşme eğilimlerinin artması ve 90’lardan itibaren bu ivmenin sürat kazanması işletmeleri, faaliyetlerini uluslararası pazarlarda küresel perspektifte planlamaya yöneltmiştir.

Dünya ticaretini evrensel boyutlarda serbestleştirme çabaları olarak adlandırılan küreselleşme (globalization), bilhassa 1980 sonlarından itibaren sıkça dile getirilmeye başlanmıştır. Esasen sosyal, siyasal, kültürel yönleri bulunan çok boyutlu bir gelişme olup sadece iktisadi bir mahiyet arz etmemektedir (Seyidoğlu, 2015, s. 229). Ekonomik anlamda küreselleşme firma, sermaye ve fikirlerin ulusal sınırları aşarak, serbestçe ve hızlı bir şekilde küresel pazarla kenetlenme şeklidir. Diğer bir ifadeyle iktisadi açıdan küreselleşmeyi, “Ekonomik faaliyetlerin pazarlar aracılığıyla entegrasyonu” olarak tanımlamak mümkündür (Wolf, 2004, s. 19).

Yukarıda sözü edilen tanımların yanı sıra küreselleşme kavramını Amerikalılaştırma, Batılılaştırma, liberalleşme ve homojenleşme gibi daha pek çok terim ile ifade etmek mümkündür.

Küreselleşmenin önemli iki göstergesi MERCOSUR, NAFTA, AFTA ve AB gibi bölgesel ticaret alanlarının hızla gelişmesi ve Doğu Avrupa, Latin Amerika ve Asya’daki gelişmekte olan ülkelerde serbest Pazar sisteminde (liberalizasyon) geçilmesi olarak gösterilebilir (Yağcı, 2009, s. 6). Küreselleşme ve küresel ticaret ile birlikte uluslararası ticaret artarken artan ticaret hacmi yeni bölgesel ticari anlaşmaları beraberinde getirmiş bu sonuç da küreselleşme sürecini hızlandırıcı etki yapmıştır.

1.2. Küreselleşme Sürecinin Özellikleri

Küreselleşme birçok boyut itibarı ile tartışılmakla birlikte diğer boyutlarına göre daha derin bir geçmişe sahip olması sebebiyle tartışmaların odağını iktisadi boyutu olmuştur. Ulusal sermayelerin yabancı sermayelerle birleşmesi ve bu türden etkinliklerin artması işletmeleri ulusal çevrelerinin dışına taşıyarak dünya ekonomisi ile entegresine imkân vermiştir. Küreselleşmenin aktörleri, kararlarını uygularken hedeflerini yakalayabilmek için araçlarını küreselleşme sürecinin şartlarına uyarlamaktadırlar. Bu bakımdan küreselleşme süreci ekonomilerin kendilerine has özelliklerinin küresel ekonominin genel özelliklerini oluşturacak şekilde dönüşümünü ifade eden özel bir süreçtir.

Wolf (2004) küreselleşmenin egemenliği baltaladığı, demokrasiyi zayıflattığı, eşitsizliği derinleştirdiği, çokuluslu şirketlere ayrıcalık tanıdığı ve çevreyi mahvettiği iddialarını çürütmekte ve küresel ekonomik ilerlemenin önündeki en büyük engelin zengin ülkelerde olduğu kadar fakir ülkelerde de piyasanın değil, siyasetin ve hükümetin başarısızlığı olduğunu belirterek ikna edici bir şekilde uluslararası ekonomik bütünleşme ilkelerini savunmaktadır.

Küreselleşme, piyasalarda üretim, dağıtım, iletişim gibi faaliyetlerde sürekliliği ifade etmekle birlikte süreç itibarı ile ülkelerin gelişmişlik seviyelerinden kaynaklı farklı sonuçları söz konusu olmaktadır. Altyapı vb., yetersizliklerle karşı karşıya olan gelişmekte olan ülkeler süreçte birçok soruna göğüs germek durumunda kalmakta iken gelişmiş ülkeler süreci menfaatleri ölçüsünde değerlendirebilmektedirler. Bakıldığında gelişmiş ülkeler açısından küreselleşme süreci, homojenleşmeyi, hızlı oluşumu, kendine has tanımlayıcı teknolojileri, pazarların, ulus-devletlerin ve teknolojilerin bütünleşmesini, serbest piyasa ekonomisinin hemen her ülkeye yayılmasını ve kendine has bir demografi kalıbını ifade etmektedir.

Özelde uluslararası ticaret, ülkelerin üretim faktörlerinin verimliliğini artırırken küreselleşme süreci içinde değerlendirildiğinde, gelişmekte olan ülkeler açısından bazı olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Gelişmekte olan ülkeleri verimlilik farkları nedeniyle olumsuz yönde etkilemektedir:

- Gelişmekte olan ülkelerin, tüketmek zorunda oldukları yüksek kaliteli ithal girdiler yerli girdilerin rakibi durumundadırlar.
- Gelişmekte olan ülkeler, AR-GE çalışmalarına yeterince kaynak ayıramamaları nedeniyle yerli sanayilerinin verimliliği konusunda yabancı yatırımcıların AR-GE faaliyetine bağımlı kalmaktadırlar.
- Japonya ve Uzakdoğu'daki bazı ülkelerin taklit yöntemiyle ürün kalitesini geliştirmiş olmaları bilinmekle birlikte uluslararası ticaret ve yatırımların, maliyetleri düşürmek amacıyla gelişmekte olan ülkelerdeki yabancı ürün ve üretim metotlarını taklide yönlendirmeleri gelişmekte olan ülkelerde ürün kalitesine yol açmamaktadır.

Küreselleşmeye ilişkin eleştirilere bakıldığında bir kısım yazar küreselleşmenin refah düzeyinin artmasını, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki farkların azalmasını sağlayacağını iddia ederken bir kısım yazar da küreselleşmeyi çağdaş sömürgecilik olarak tanımlamıştır. Küreselleşmeye ilişkin ilişkin yaklaşımlara bakıldığında bunları üç grupta ifade etmek mümkündür, iyimserler olarak ifade edebileceğimiz "aşırı küreselleşmeciler", katı biçimde eleştirenler olarak ifade edebileceğimiz "küreselleşme karşıtları" ve son olarak da sürece tarafsız yaklaşanlar olarak ifade edebileceğimiz "dönüşümselciler" sayılabilir (Dumanlı Kürkcü, 2013: 1).

Ulus devlet temelinde örgütlenmiş dünya düzeninde küreselleşme sürecini şekillendiren çoklu aktörler söz konusudur. Ulus devletler yanında uluslararası kuruluşları, sivil toplum örgütlerini, çok

uluslu şirketler küreselleşme sürecinin temel aktörleri arasında saymak mümkündür. Uluslararası piyasaları da etkileyen bu aktörlerin rolü çok uluslu firmaların yaptıkları doğrudan yabancı yatırımlardaki payları üzerinden görülebilmektedir (Şekil 1).

Şekil 1. Çok Uluslu Firmaların Yaptıkları Doğrudan Yabancı Yatırımlardaki Payları (2005-2016)

Kaynak: Alternatives Economique (2022).

Şekil 1 'de 2005-2016 döneminde dünyada ilk 500 arasında bulunan firma sayılarının gelişimi görülmektedir. 2005 yılında ABD ve Batı Avrupa olmak üzere Batı dünyasının ağırlığının on yıllık bir sürecin sonunda Çin başta olmak üzere Doğu'ya ve gelişmekte olan ülkelere kaydığı görülmektedir. 2005 yılında ABD 176 firmaya sahipken firma sayısı on yıllık süreç sonunda 132'ye düşmüş, Batı Avrupa'nın firma sayısı ise 174'ten 138'e inmiştir. Buna karşın Çinli firma sayısı 16'dan 109'a yükselmiştir. Büyük bölümü Batı dünyası dışında kalan gelişmekte olan ülkelerdeki (Çin hariç) firma sayısı ise 17'den 33'e yükselmiştir. Firma sayısı 81'den 51'e düşen Japonya'da da dikkate değer bir azalma söz konusudur. Dünya ekonomisi Batı'dan Doğu'ya doğru genişleme söz konusudur. Diğer bir ifadeyle küreselleşme sürecinin başat aktörleri çok uluslu firmalar Doğu ülkelerini küreselleşme sürecine entegre etmişlerdir. Öte yandan 17'den 33'e yükselen firma sayısı, küreselleşme sürecinin gelişmekte olan ülkelere (Çin hariç) sunduğu gelişmeleri ifade etmektedir.

2021 yılı kazançları Küresel Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın üçte birine karşılık geliyor olması, ilk 500 firmanın küreselleşme sürecindeki rolünü ortaya koymaktadır. Fortune Dergisi (Fortune, 2022) tarafından 2022 yılı ticaret hacimleri (ciro) dikkate alınmak suretiyle yapılan sıralamada dünyada ilk on sırada yer alan firma sıralaması (Global 500) aşağıdaki gibi sunulmuştur.

Tablo 1. Fortune 500 Küresel Firma Sıralaması (İlk 10, 2022)

Sıra	Firma	Ülke	Sıra	Firma	Ülke
1	Walmart	A.B.D.	6	Saudi Aramco	Suudi Arabistan
2	Amazon	A.B.D.	7	Apple	A.B.D.
3	State Grid	Çin	8	Volkswagen	Almanya
4	China National Petroleum	Çin	9	China State	Çin
5	Sinopec Group	Çin	10	Construction Engineering CVS Health	A.B.D.

Kaynak: Fortune, (2022).

Amerikan perakende devi Walmart elde ettiği kazanç bakımından birinci sırada olurken, A.B.D. kökenli toplamda dört adet firmanın ve Çin kökenli toplamda dört adet firmanın ilk on sıralamada yer aldığı görülmektedir. Söz konusu listede Almanya ve Suudi Arabistan kökenli sadece birer firma yer almıştır.

2. ÇİN'İN KÜRESELLEŞME ALGISI

Çin'in, "Sosyalist Pazar Ekonomisi" olarak adlandırdığı planlı ekonomiden serbest ekonomiye geçiş süreci, piyasaların kenetlenerek para akımlarının, mal ve hizmetlerin, ulusal sınırların ötelere taşması gibi çok sayıda olayla eş zamanlı olarak gerçekleşmiştir. Çin küreselleşme sürecine paralel bir dönüşüm gerçekleştirmiştir.

2.1. Çin'in Küreselleşme Vurgusu

Çin Devlet Başkanı Xi Jinping 2017 Davos görüşmelerinde Dünya ekonomisinin adeta, damlaların birleşerek oluşturduğu uçsuz bucaksız bir okyanus olduğunu, günümüz itibariyle bu okyanusun dilimlenerek tekrar göllere bölünmesinin mümkün olmadığını vurgulamıştır. Yapılması gerekeni de "pazarlardan oluşan bu geniş okyanusta yüzmesini öğrendik o halde ona göre bir strateji izlemek makuldür" olarak açıklamıştır (Barre & Vittori, 2017). 2009 yılında düzenlenmiş olan Davos Ekonomi Forumu'nda dönemin Çin Başbakanı Wen Jiabao, "...sığınmacılar, finansal krizler gibi dünyanın sorunlarının bir nedeni olarak ekonomik küreselleşmenin görülmesi yanlıştır. Ekonomik küreselleşme, küresel büyümeyi teşvik etmiş, sermaye ve mal hareketliliğini kolaylaştırmış ve bilim ve teknolojinin gelişmesini sağlamıştır. Elbette dengesizliklere de yol açmıştır fakat bu, tüm bu gelişmeleri silip atmamak için bir gerekçe değildir." Aslında Xi Jinping ve Wen Jiabao tarafından ifade edilen strateji, Çin'in 1970'lerin sonundan beri benimsemiş olduğu dönüşümün bir parçasıdır.

Deng Xiaoping'in 1978 yılında yapılan Çin Komünist Partisi'nin iktidara gelmesiyle, Mao döneminde dış dünyada tecrit olmuş Çin, planlı ekonomiden vazgeçerek pazar ekonomisine doğru geçişi başlatmıştır.¹ Deng Xiaoping, "*Kedinin renginin önemli olmadığı, önemli olan şeyin kedinin fare yakalaması*" anlayışıyla Çin'de yapılması gereken dönüşümü ifade etmiş, 1992 yılından itibaren atılan adımlarla sosyalist pazar ekonomisine dönüşüm sağlanmıştır. Sosyalist pazar ekonomisi modeline dönüşümle, tarım, sanayi, bilim-teknoloji ve savunmada modernleşmenin sağlanması hedeflenmiştir. 1997 yılında Deng Xiaoping'in ölümünden sonra onun yerini alan Jiang Zemin ve daha sonra Jintao tarafından sürdürülmüş olan sosyalist pazar ekonomisi politikaları 2013'ten itibaren görevi devralan Xi Jinping tarafından da devam ettirilmiştir (Flouzat, 2005, s. 57).

Çin'in küreselleşme sürecine katılımı ve uluslararası ticarete liberal kurallardan yana tavır alması tesadüfi değildir. Çin, 1978'den günümüze pek çok reformu gerçekleştirmiştir. Mao tarafından 1950'lerden beri uygulanmakta olan kollektivist üretim alanlarında 1978-1984 döneminden itibaren kısmi özelleştirmeleri başarmıştır. Bazı eyalet ve şehirlerde kurulan işletmelerle kırsal endüstrinin gelişmesini

¹ 1970'lerin sonunda Çin'in, Mao'nun bıraktığı mirastan vazgeçmesinin çeşitli nedenleri bulunmaktadır: Mao dönemi politikaların başarısız olması, fakirliğin ortadan kaldırılamamış olması, Çin ordusunun geri kalmışlığının ortaya çıkması bu nedenler arasında sayılabilir (Daniel, 2005).

sağlamıştır. Karar verme sürecinde yerel yönetimlere alan açmıştır. 1980’de Shenzhen, Zhuhai, Shantou ve Xiamen olmak üzere ülkenin güneydoğusunda dört özel ekonomik bölge kurmuştur. 1997 yılında Hong Kong’un entegrasyonunu gerçekleştirmiştir. 1984’te denize kıyısı olan 24 şehrin, 1985 yılında da 3 bölgenin, 1988’de deniz kıyısındaki tüm şehirleri, 1992’de ise sınır şehirlerinin tamamının dış ticarete açılışını sağlamıştır.² Çin, 2001’de Dünya Ticaret Örgütü üyesi olmuş, 2008 yılında Dünya Olimpiyat Oyunlarının ev sahipliği yapmış, 2013 yılında “Bir Kuşak Bir Yol” adıyla küresel nitelikteki stratejisini ilan etmiştir. 2022 yılı itibariyle dünyanın birinci büyük ekonomisi ABD, dünyanın ikinci büyük ekonomisi ise Çin olmuştur.

2.2.Çin Üretimini Küreselleşmesi

Üretim küreselleşmesi, ulusal üretimin önemli bir kısmının çok uluslu firmalar tarafından ana ülke dışında gerçekleştirilmesi anlamına gelmektedir. Çok uluslu firmaların asıl gelişimi, İkinci Dünya Savaşı sonrası, özellikle 1960’larda Amerika Birleşik Devletleri’nin Avrupa’ya yaptığı yatırımlarla varlık göstermiştir. Gelişmiş ülkelerin sermayelerinin kendi aralarında karşılaşma sürecinde 1970’li yıllardan itibaren Avrupa ve Japonya yatırımlarını ABD kendine çekmiştir. Üretim küreselleşmesinde söz konusu olan, şartların daha iyi ve daha ucuz olduğu ülkeler yönünde yer değiştirmesi ayrıca üretim ve ticari etkinliklerin, talebin yoğun ve maliyetlerin düşük olduğu bölgelerde yoğunlaşmasıdır.

Uygulanan liberalleşme politikaları, teknolojilerdeki hızlı gelişmeler, üretim ve pazarlama bilgi ve becerilerinin artması küresel üretimi artıran başlıca etkenler olarak sayılabilir (Seyidoğlu, 2003, s. 741).

1950’lerdeki yeniden yapılanma dönemini takiben 1960’lar ve 1970’lerin ilk yıllarında eş görülmemiş bir ekonomik büyüme oranı gerçekleşmiştir. Yaklaşık kırk yıllık dönem boyunca dünya gayri safi milli hasılası üçe katlanmıştır (Gilpin, 2012, s. 413). Çin, GSYH’sını 2000 yılından önceki yirmi yıllık süreçte altı kat, 2000 yılından sonraki yirmi yıllık süreçte ise yaklaşık 15 kat artırmıştır. Çin’in kaydettiği hızlı gelişim, 1970’lerin sonunda başlayan dönüşüm politikalarının esri olup dış ticaret hacmi, mali akımlar gibi diğer temel göstergelere de yansımıştır. Günümüz itibariyle Çin GSYH büyüklüğü bakımından, geri sıralardan yükselerek İngiltere, Almanya ve Japonya’yı geride bırakmış ABD’den sonraki büyük ekonomi olmuştur.

Çin’in GSYH’sı 2021 yılında bir önceki yıla oranla yüzde 8,1 oranında artmıştır. Çin’in uzun bir süreden beri yüzde 10 civarında büyüme gerçekleştirmiş olması Doğu Asya ve Pasifik bölgelerinin üretim hacminin artmasını da sağlamıştır. 2003 yılından önce 1000 Doların altında kalan Kişi Başına Gelirini 2021 yılı itibariyle 12 bin doların üzerine çıkarmıştır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin karşılaştığı orta gelir tuzağı şeklinde ifade edilen sorunu aşmayı başarmıştır.

² “La Chine dans la mondialisation”, Intervention de Sébastien Colin, maître de Conférences à l’INALCO (Institut National des Langues et Civilisations Orientales) dans le cadre de la 1ère Automnale de la régionale de Picardie de l’APHG (Association des Professeurs d’Histoire et de Géographie) organisée à Amiens le mercredi 25 novembre 2009. ss.1-5

Tablo 2. Çin'in GSYH Gelişimi (milyon ABD Doları)

	2005	2010	2015	2021
GSYH (Cari fiyatlarla)	2 285 962	6 087 188	11 061 570	17 298 593
Kişi Başına GSYH (Cari fiyatlarla)	1 752	4 515	7 937	12 132
Reel GSYH Büyümesi (%)	11.39	10.64	2.65	6.449

Kaynak: UNCTAD 2021.

2021 yılı itibariyle GSYH içindeki paylara bakıldığında; tüketim malları yüzde 38, kamu harcamaları yüzde 16,4, brüt sermaye oluşumu yüzde 43,5, ihracat yüzde 18,5 ve ithalat yüzde 15,9 oranlarından oluşmaktadır (UNCTAD, 2021).

2.3. Çin Ticaretinin Küreselleşmesi

Çin'in 1978'den sonra uyguladığı reformların sonuçları, 1983'ten itibaren dış ticaret hacmine de yansımıştır. Tablo 2'de Çin'in 1948-2020 dönemi mal ihracat ve ithalatındaki yıllara bağlı olarak büyüme oranları görülmektedir. Çin, dış ticaretinde 1983'te yüzde 2,3, 2003 yılında yüzde 11,3 ve 2020 yılında ise yüzde 27 oranında büyüme gerçekleştirmiştir. Çin tarafından kaydedilen ticaret hacmi büyümesinde, küreselleşmenin temel aktörleri kabul edilen çok uluslu firma sayılarındaki artışta da görülmektedir. Çin'in dünyada ilk 500'e giren firma sayısı 2005 yılında 16 iken on yıllık bir süre sonunda 109'a çıkmıştır.

Çin'in ihracat ve ithalat toplamının GSYH'sı içindeki yeri açısından değerlendirildiğinde dışa açıklık oranının yıllar itibariyle azaldığı görülmektedir. Dış ticaret hacminin GSYH'ya oranı 2006 yılında yüzde 60'tan fazla iken bu oran yıllar itibariyle azalarak 2015'ten sonra yüzde 40'ın altında gerçekleşmiştir. Özellikle son beş yıldaki dış ticaret politikalarında ABD tarafından izlenmekte olan korumacı politikaların ve Çin'e karşı çeşitli yaptırım uygulamalarının etkili olduğu da söylenebilir.

Tablo 3. 2021 Yılında Çin'in İhracatında İlk Beş Ülke

Ülkeler	Dış Ticaret Hacmi (milyon ABD Doları)
Amerika Birleşik Devletleri	577 125
Çin (Hong Kong)	349 442
Japonya	165 823
Kore Cumhuriyeti	148 847
Vietnam	137 905

Kaynak: UNCTAD (2021).

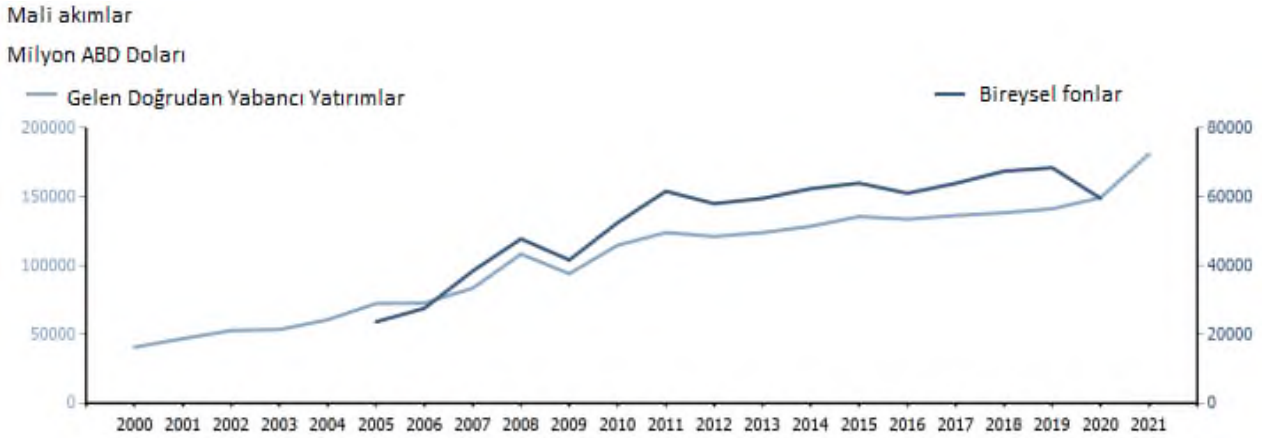
Çin 2021 yılı mal ihracatında bir önceki yıla oranla yüzde 29,9 oranında artış gerçekleştirmiştir. Çin'in ihracatına konu olan malların yüzde 95'i sanayi malı olması, her geçen yıl teknolojik alandaki gelişmelere de işaret etmektedir. Bilgisayar ve yazılım teknolojileri alanındaki ürün çeşitliliği küresel pazarda kabul görmektedir. Öte yandan 2021 yılı itibariyle ihracat yaptığı ilk beş ülke arasında 577 125 milyon dolar ile ABD birinci, 349 442 milyon dolar ile Hong Kong ikinci ve 165 823 milyon dolar ile

Japonya üçüncü sırada yer almaktadır (UNCTAD, 2021). Bu durum Çin'in bölgesel ve küresel açıdan dünya ekonomisinde önemli bir ağırlığa sahip olduğunu göstermektedir.

2.4. Çin'in Mali Küreselleşmesi

Çin, mali yapısında uluslararası piyasalarla bütünleşmesini kolaylaştıracak bazı düzenlemeler yapmıştır. Kısa ve uzun vadeli sermayeyi ülkesine çekebilmek amacıyla sermaye hareketlerine yönelik kısıtlama ve engelleri kaldıran düzenlemeler yapmıştır. Esasında dünyadaki mali küreselleşme, İkinci Dünya Savaşı sonrası uygulamalarla (Nezeys, 1985, s. 67-74); (1) uluslararası ödemeler, (2) uluslararası borçlanmalar, (3) uluslararası spekülasyonlar şeklinde mali küreselleşme gerçekleştirilmiş, Çin 1978 sonrası politikalarıyla sürece dahil olmuştur. Günümüzde bazı mal hizmet gruplarında kısıtlamalar olmakla birlikte finansal akımlarda neredeyse bütün engeller kaldırılmış bulunmaktadır. Küreselleşen mali sistem içinde özellikle gelişmekte olan ülkeler doğrudan yabancı yatırımların yanı sıra borçlanma ve krediler yoluyla finansman ihtiyaçlarını karşılayabilmektedirler. Ayrıca menkul değerler borsalarının yaygınlaşmış olması sayesinde yatırımcı ve işletmeler, güvenlik ve karlılık gibi kriterleri dikkate almak suretiyle birinden diğerine geçiş yapabilmekte ve spekülasyon faaliyetlerinden kazanç sağlayabilmektedir.

Çin'in mali küreselleşme sürecine entegrasyonu, doğrudan yabancı yatırımları ticaret yoluyla büyüme modelinin lokomotifine dönüştürmüştür. Grafik 1'de Çin'in 2000-2021 döneminde kaydettiği doğrudan yabancı yatırımlar görülmektedir.

Grafik 1. Doğrudan Yabancı Yatırımlar (DYY) ve Dış Mali Kaynaklar (Milyon ABD Doları)

Kaynak: UNCTAD (2021).

Çin, yabancı yatırımları özendirmek amacıyla özellikle 1990'lı yıllardan itibaren politikalar uygulamış ve ABD başta olmak üzere dünyanın değişik bölgelerinden doğrudan yabancı yatırımlar çekmeyi başarmıştır. 1990 yılında 2 600 milyon dolar değerindeki ülkeye gelen doğrudan yabancı yatırımları 1995 yılında 35 milyar doları aşmış ve 2005 yılında 75 milyar dolara yaklaşmıştır.

Tablo 5. Doğrudan Yabancı Yatırımlar (DYY) ve Dış Mali Kaynaklar (Milyon ABD Doları)

	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2021
Gelen DYY	2 600	35 800	40 700	74 406	114 734	135 577	180 957
Giden DYY	-	-	-	12 261	68 811	145 667	145 190
Bireysel Fonlar				1,03	0,86	0,58	-

Kaynak: UNCTAD(2021), NU, World Investment Report.

Söz konusu doğrudan yabancı yatırımlar 2010 yılında ise 115 milyar dolara yaklaşmış ve 2021 yılı itibariyle 180 milyar doları aşmıştır. Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne üyeliği, Dünya olimpiyat oyunları gibi küresel faaliyetlerde rol alması, Bir Kuşak Bir Yol Projesi gibi meydan okuması uluslararası fon sahiplerinin kendisine olan güvenini güçlendirmiştir. Öte yandan 2005 yılında 12 milyar dolar civarındaki ülkeden çıkan doğrudan yabancı yatırımların 2021 yılında 145 milyar doları aşmış olması Çin'in çok uluslu firmalarının sayısındaki artışla da orantılıdır (UNCTAD, 2021). Çin firmalarının adeta dünyayı atölyeye dönüştürdüğünün bir göstergesidir.

2.5. Çin'de Küreselleşme Sürecinde Gelir Dağılımı

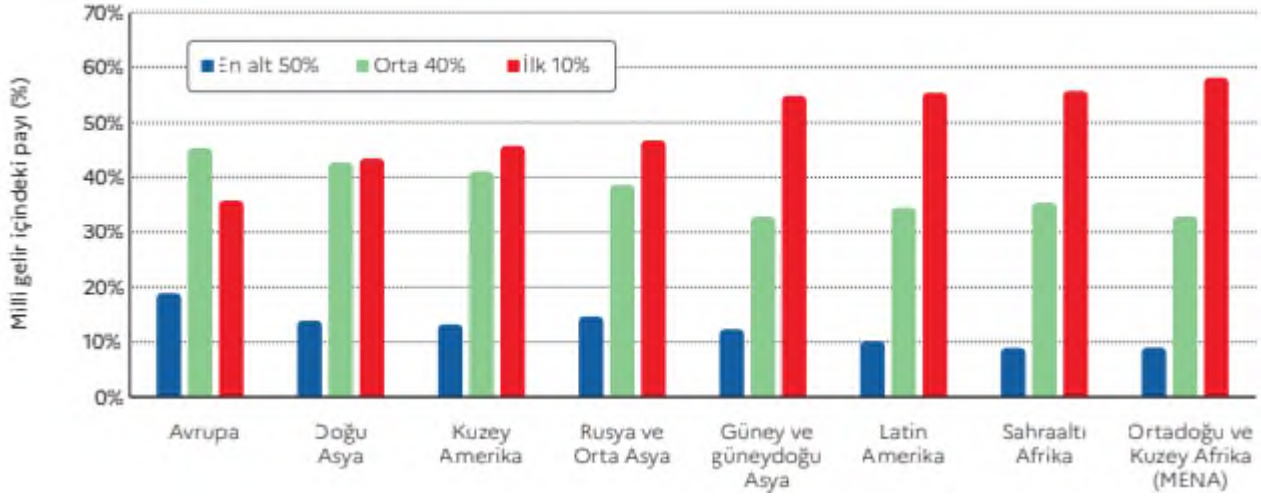
Küreselleşme üzerinde tartışılan konulardan birini de gelir dağılımına ilişkin farklılıklar meydana getirmektedir (Özdemir ve İslamoğlu, 2017: 118). Küreselleşme sürecinde gelir dağılımı ve yoksulluk parametrelerinin ülkeler ve ülke grupları itibarı ile bozulduğu görülmektedir. Küreselleşme ile birlikte neo-liberal politikaların uygulanmaya başlanması, gelir dağılımındaki dengenin büyüme adına göz ardı edilebileceği düşüncesini öne çıkarmış, böylece politika yapıcılar gelir dağılımında adalet, kalkınmada denge gibi politika hedeflerini önceliklerinden çıkarmışlardır. (Şenses, 2004: 17; Arslan, 2013: 48). Eşitsizlik ve yoksulluk kıskacında küreselleşmeden kaynaklanan tartışmalar derinleşerek artmaktadır. Son yıllarda, küreselleşmenin Güney yarımküredeki ülkelere fayda sağladığı (Çin küresel gelişimiyle gelir eşitsizliğini azaltarak yoksulluğun düşmesine yardımcı olmuştur) buna karşılık zengin ve yoksul ülkeler arasındaki uçurumu artırdığı gözlenmektedir (Özdemir ve İslamoğlu, 2017: 229).

1980-2020 yıl aralığında Çin'in gelir dağılımının küreselleşme sürecindeki durumu grafikler aracılığı ile incelenmiştir. İncelemede başlangıç noktası olarak 1980 sonrası dönem alınmıştır. Eşitsizlik Veritabanı yer verilerle en zengin yüzde 10, en yoksul yüzde 10, en yoksul yüzde 50, en zengin yüzde 1, orta yüzde 40 gibi çeşitli gelir gruplarının toplam gelirden elde ettikleri payın küreselleşmedeki değişimleri grafiklerle ortaya konmuştur.

Dünya Eşitsizlik Veritabanı'nın gelir eşitsizliği alanındaki verilerinin diğer veri tabanlarına göre oldukça güvenilir olduğu söylenebilir. Hanehalkı anketi gibi tek bir kaynak yerine vergi, anket, servet ve ulusal hesap veri kaynaklarının tutarlı ve sistematik bir bileşimine dayanan bir havuzdan yararlanması söz konusu güvenilirliği sağlamakta, bunu "Dağılımsal Ulusal Hesaplar" (DINA) olarak tanımlamaktadır. Haliyle, gelir ve servet hakkındaki resmi veriler anketlerden daha güvenilir bir bilgi kaynağı ortaya koymaktadır (Koşar Karataş, 2019: 50).

Günümüzde, küresel nüfusun en zengin yüzde 10'u küresel gelirin yüzde 52'sini alırken, nüfusun en yoksul yarısı bu oranın ancak yüzde 8,5'ini kazanmaktadır. 1980'li yıllardan beri, farklı ülkelerde değişik biçimlerde ortaya çıkan bir dizi deregülasyon ve liberalleştirme programını takiben neredeyse dünyanın her yerinde gelir ve servet eşitsizlikleri artış göstermiştir. Fakat söz konusu artışın tüm

ülkelerde aynı biçimde ortaya çıkmadığı görülmektedir. ABD, Rusya ve Hindistan gibi bazı ülkeler eşitsizlikte olağanüstü artışlar olurken diğerlerinde (Avrupa ülkeleri ve Çin gibi) nispeten daha küçük artışlar gözlemlenmiştir (Dünya Eşitsizlik Raporu, 2022: 6).

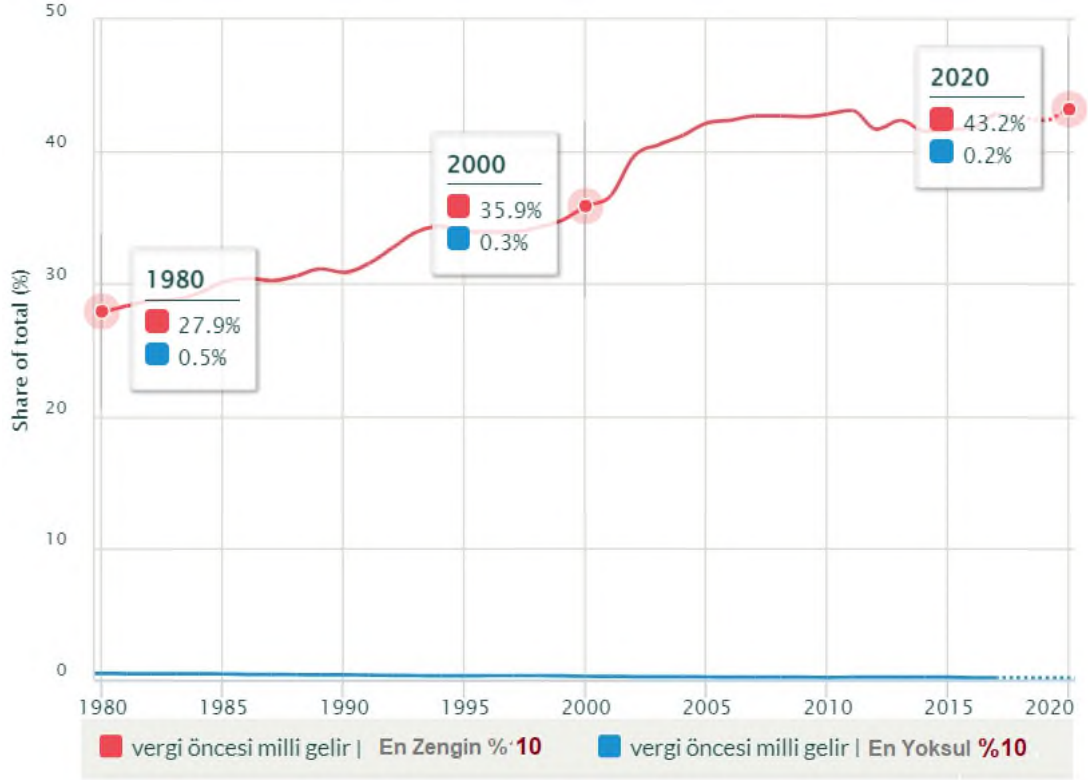

Grafik 2. Dünya genelinde gelir gruplarının payları (en alt %50, orta %40 ve en yüksek %10), 2021

Kaynak: Dünya Eşitsizlik Raporu, 2022, s.6.

Çin'in de içinde yer aldığı Güneydoğu ve Güneydoğu Asya bölgesinde, en yüksek yüzde 10, Avrupa'daki yüzde 36'ya kıyasla, ulusal gelirin yüzde 53'ünü elinde bulundurmaktadır. Eşitsizlikteki artış eski komünist ya da aşırı devlet denetimi olan ülkeler olan Rusya'da yüksek, Çin'de orta derecede ve Hindistan'da ise aşamalı biçimde gerçekleşmiştir (Dünya Eşitsizlik Raporu, 2018: 10). Bu durumun geçtiğimiz otuz yıllık süreçte bu ülkelerin takip ettiği bir takım liberalleşme ve dışa açılma politikalarını yansıttığı söylenebilir.

Grafik 3'te Çin'de en zengin ve en yoksul yüzde 10'luk kesimlerin gelir düzeyindeki değişimler görülmektedir.

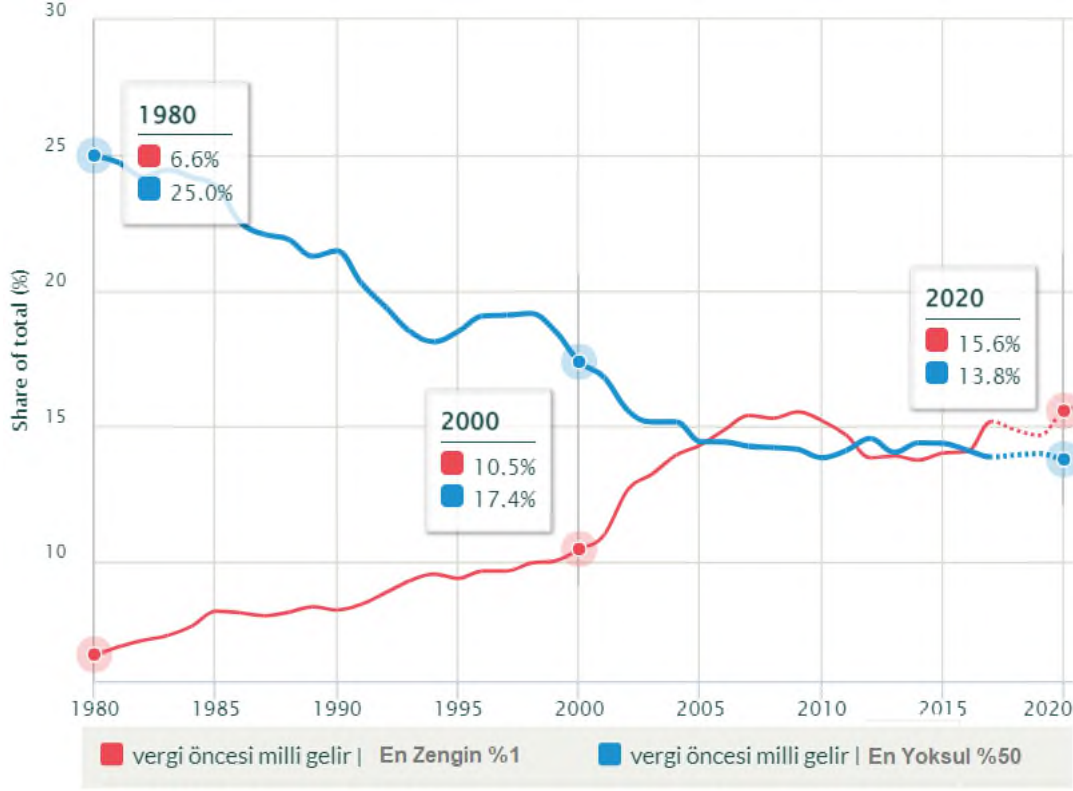

Grafik 3. Çin’de Kesimlerinin Toplam Gelirden Aldığı Payın Yıllara Göre Değişimi (En Zengin ve En Yoksul %10)

Kaynak: World Inequality Database (2022).

1980’de en zengin yüzde 10’luk kesimin toplam gelirden aldığı pay yüzde 27,90 olurken bu oran 2022 yılında yüzde 43,20’ye yükselmiştir. En yoksul yüzde 10’luk kesimin toplam gelirden aldığı pay 1980 yılında yüzde 0,50 iken 2022 yılında bu pay yüzde 0,20’ye kadar düşmüştür.

Grafik 4’te Çin’de en zengin yüzde 1 ve en yoksul yüzde 50’lik kesimlerin gelir düzeyindeki değişimler görülmektedir.

Grafik 4. Çin’de Kesimlerinin Toplam Gelirden Aldığı Payın Yıllara Göre Değişimi (En Zengin %1 ve En Yoksul %50)

Kaynak: World Inequality Database (2022).

1980’de en zengin yüzde 1 toplam gelirin yüzde 3,9’unu alırken 2020 yılında bu oran yüzde 15,67’ye çıkmıştır. En yoksul yüzde 50’lik kesime baktığımızda ise 1980 yılında toplam gelirden aldığı pay yüzde 25,00 iken bu oran yüzde 13,44’e kadar düşmüştür.

Grafik 5’te Çin’de orta yüzde 40’lık kesimlerin gelir düzeyindeki değişimler görülmektedir.

Grafik 5. Çin’de Kesimlerin Toplam Gelirden Aldığı Payın Yıllara Göre Değişimi (Orta %40’lık)

Kaynak: World Inequality Database (2022).

Orta gelirli kesim olarak belirtilen yüzde 40’lık dilimin de toplam gelirden aldığı pay dalgalanmalar göstermekle birlikte belirgin şekilde düşmüştür. Bu kesim 1980 yılında toplam gelirin yüzde 46,65’ini alırken 2020 yılında yüzde 42,74’ünü almaktadır. Kırılma, keskin bir şekilde söz konusu olmamakla birlikte orta sınıfın gelirlerinde bir düşme söz konusudur.

Grafik 6’da Çin’de Gini katsayısındaki yıllara göre değişimler görülmektedir. Gini katsayısı ülkelerdeki gelir dağılımındaki eşitsizlikleri ortaya koymasından önem arz etmektedir. Eşitsizlik düzeyini tek bir sayı ile ifade Gini katsayısı, farklı gelir dağılımlarının karşılaştırılmasına imkân vermektedir (Özdemir, 2020: 99-100).³

³ Gini katsayısı 0 ile 1 arasında bir değer olup, sıfıra yaklaştıkça gelir dağılımında eşitliği, bire yaklaştıkça ise gelir dağılımında bozulmayı anlatmaktadır. Gini katsayısının 1 olması durumu tüm geliri bir kişinin aldığı ve gelir dağılımının adaletli olmadığı, 0 olması durumu ise tüm gelirin tüm nüfus tarafından eşit paylaşıldığı ve gelir dağılımının daha adaletli olduğu anlamına gelmektedir.

Grafik 6. Çin’de Gini Katsayısının Yıllara Göre Değişimi

Kaynak: World Inequality Database (2022).

Grafik 6’ya bakıldığında 1980 yılında 0,38, 2000 yılında 0,50 olan Gini katsayısı 2020 yılında artarak 0,56 düzeyine geldiği, yani gelir dağılımındaki eşitsizliğin küreselleşme sürecinde Çin’de arttığı görülmektedir.

Çin’deki gelir dağılımındaki eşitsizliği 1980-2020 yıl aralığında farklı kesitlerden ortaya koyan yukardaki grafikler küreselleşmenin etkisini gözler önüne sermektedir. Diğer bir ifade ile küreselleşmenin Çin üzerine etkisi gelir dağılımı itibarı ile görülmektedir.

Sonuç

İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan dünya düzeninin kurumsal aktörlerinden Dünya Ticaret Örgütü, Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu gibi kurumlar, küreselleşmenin iktisadi boyutunu şekillendirmişlerdir. Özellikle Dünya Ticaret Örgütü bünyesinde yürütülen serbestleştirme girişimleri ve yaygınlık kazanan bölgeselleşme hareketleri sayesinde ticari küreselleşme gerçekleşmiştir. Üretimin, ticaretin ve mali akımların küreselleşmesi, gelişmekte olan ülkelere iktisadi kalkınma sürecinde daha üst gruplara yükselme fırsatı sunmuştur.

1950’lerde başlayan yeniden yapılanma dönemi 1970’lerde sonuç vermiş, yaklaşık kırk yıllık dönem boyunca dünya gayri safi milli hasılası üç kat artmıştır.

Çin ise, küreselleşme sürecini fırsata dönüştürecek değişimi 1970’lerin sonlarından itibaren başlatmıştır. Çin, GSYH’sını 2000 yılından önceki yirmi yıllık süreçte altı kat, 2000 yılından sonraki yirmi

yıllık süreçte ise yaklaşık 15 kat artırmıştır. Çin'in kaydettiği hızlı gelişim, 1970'lerin sonunda başlayan dönüşüm politikalarının esri olup dış ticaret hacmi, mali akımlar gibi diğer temel göstergelere de yansımıştır. Günümüz itibariyle Çin GSYH büyüklüğü bakımından, geri sıralardan yükselerek İngiltere, Almanya ve Japonya'yı geride bırakmış ABD'den sonraki büyük ekonomi olmuştur.

Bununla birlikte Çin'in, meydan okur mahiyette "Bir Kuşak Bir Yol Projesini" uygulamaya koyması kayda değer olmakla birlikte, küreselleşme süreciyle birtakım risklerle de karşılaşması olasıdır. Söz konusu devasa projenin sonuç vermesi İkinci Dünya Savaşı sonrası ABD'nin Avrupa'ya sunduğu Marshall yardımı benzeri devasa yardım paketlerini güzergâhtaki ülkelere uygulamasını gerektirmektedir.

Çin, ABD karşısında, yanında Rusya, Brezilya gibi başka ülkelerle birlikte küresel bir aktördür. Aksi durumlarda siyasi, askeri ve iktisadi belirleyiciliği sorgulanmaya açıktır.

Çin'in göz kamaştırıcı yükselişi ve mevcut üretim sistemi komünist rejimin beklentileri doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Tarif edilen Sosyalist Pazar Ekonomisi sistemi, Çin'in içinde şekillenen ve dış dünyada Batılı tarzda yaşam biçimini sürdüren iki ayrı burjuvazi türünün potansiyel tehdidi altındadır. Çin'in günümüzde küreselleşme sürecinin vitrinini dolduruyor olması, kaydettiği gelişim sürecinin sancısız olduğu ve geleceğe dair Çin Komünist Partisi'nin hedeflerinde olduğu üzere müreffeh bir toplum sonucu doğuracağı tartışmaya açık bir konudur.

Etik Kurul İzni

Bu makale, etik kurul izni gerektiren bir çalışma grubunda yer almamaktadır.

Katkı Oranı Beyanı

Yazarlar makaleye eşit oranda katkı sağlamış olduklarını beyan eder.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarları aralarında herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Makaleyi önemli ölçüde geliştiren yorumları için Editör ve iki anonim hakeme teşekkür ederiz.

Kaynakça

- Amable, B. (2005). Les cinq capitalismes. Diversité des systèmes économiques et sociaux dans la mondialisation, *Seuil*, p. 384.
- Alternatives Economique (2022). Les 500 premières firmes du monde dans le classement Fortune, par chiffre d'affaires, *Alternatives Economique*, <https://www.alternatives-economiques.fr/500-premieres-firmes-monde-classement-fortune-chiffre-daffaires-0110201781092.html>, Erişim Tarihi: 31.10.2022.
- Arslan, G. E. (2013). Ekonomik büyüme, kalkınma ve gelir dağılımı, *Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), Aralık, 45-52.
- Barre, N. & Vittori, J. M. (2017). Le président chinois défend la mondialisation à Davos. *Les Ecos*. <https://www.lesechos.fr/2017/01/le-president-chinois-defend-la-mondialisation-a-davos-159576>, Erişim Tarihi:17.01.2017
- Campbell, D. (1994). Foreign investment, labour immobility and the quality of employment. *International Labour Review*, 133(2), 185-204.
- Daniel, J. M. (2005). Quand la Chine s'étire et... attire. *Sociétal*, (48), 2e trimestre, 56-56.
- Dumanlı Kürkcü, D. (2013). Küreselleşme kavramı ve küreselleşmeye yönelik yaklaşımlar, *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication- TOJDAC*, April,3 (2), 1-11.
- Dünya Eşitsizlik Raporu, (2022). https://wir2022.wid.world/www-site/uploads/2021/12/Summary_WorldInequalityReport2022_Turkish.pdf Erişim Tarihi: 18.11.2022
- Dünya Eşitsizlik Raporu, (2018). <https://wir2018.wid.world/files/download/wir2018-summary-turkish.pdf> Erişim Tarihi: 18.11.2022
- Flouzat, D. (2005). Transition économique et défis sociaux. *Sociétal*, (48), 57-61.
- Fortune (2022). "Global 500", <https://fortune.com/ranking/global500/>, Erişim: 31.11.2022.
- French China, http://french.china.org.cn/business/txt/2019-10/15/content_75304138_10.htm, Erişim Tarihi: 20.11.2022.
- Gerber, J. (2017). Uluslararası iktisat. *Nihal Tuncer Terregrossa (çev.)*, 1.
- Gilpin, R., Duran, M., Oktay, S., Ceyhan, M. K., & Polat, G. (2012). *Uluslararası ilişkilerin ekonomi politiği*. Kripto.
- Güllü, K. (2008). Uluslararasılaşmanın dinamikleri uluslararası pazarlar ve perakendeci işletmelerin uluslararası pazarlama etkinlikleri, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(2), 119-140.
- | 2242 | Kopuk, E., & Bayraç, H. N. (2021). Bir Kuşak Bir Yol Projesi ve Ekonomik Etkileri. *Alanya Akademik Bakış*, 5(3), 1353-1374.
- Koşar Karataş, M. (2019). Gelişmekte olan ülkelerde küreselleşmenin gelir dağılımı üzerindeki etkileri, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.
- Lehu, Jena-Marc (2012). *L'encyclopédie du marketing & illustrée*, Eyrolles: Deuizième édition, Paris.

- Lelart, M. (2010). *Le système monétaire international*. la Découverte.
- Levit, T. (1983). "The globalization of markets", *Harvard Business Review*, May, 64(3), 92-102.
- Michel, A. (1992). *Kapitalizme karşı kapitalizm*. Cemil Oktay ve Hüsnü Dilli (çev.), İstanbul: Afa Yayınları.
- Nezeys, B. (1985). La Stratégie de l'indépendance technologique: une impasse pour les PVD (Note). *Études internationales*, 16(1), 67-74.
- OECD (2002). The manual on statistics of international trade in services, *Statistical Papers Series M No. 86*, New York, USA.
- Özdemir, Ç. (2017). Gelir eşitsizliği ölçüm yöntemleri içinde Edit (Özdemir ve İslamoğlu) *Gelir dağılımı ve yoksulluk*, Güncellenmiş 2. Baskı: Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Rainelli, M. (2010). L'Organisation mondiale du commerce. *La Découverte*.
- Rodrik, D. (2011). *Akıllı küreselleşme*, çeviren: Burcu Aksu, Efil Yayınevi, Ankara.
- Seyidoğlu, H. (2003). *Uluslararası iktisat*. Güzem Can Yayınları, İstanbul.
- Seyidoğlu, H. (2015). *Uluslararası iktisat*. Güzem Can Yayınları, İstanbul.
- Şenkal, A. (2017). Küresel yoksulluk sorunu, içinde Edit (Özdemir ve İslamoğlu) *Gelir dağılımı ve yoksulluk*, Güncellenmiş 2. Baskı: Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Şenses, F. (2004), Neoliberal küreselleşme kalkınma için bir fırsat mı, engel mi?, *ERC Working Paper in Economic* 04/09, August, 1-27.
- Topakkaya, Ö. (2017). Küresel gelir dağılımı, içinde Edit (Özdemir ve İslamoğlu) *Gelir dağılımı ve yoksulluk*, Güncellenmiş 2. Baskı: Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Talas, M. (2019). *Küreselleşme, siyasal gruplar, siyasal kültür-siyasal iletişim ve Türkiye*, İKSAD.
- Tutar, H. (2000). *Küreselleşme sürecinde işletme yönetimi*, Hayat Yayıncılık, İstanbul.
- UNCTAD (2021), <https://unctadstat.unctad.org/countryprofile/GeneralProfile/fr-FR/156/index.html>, Erişim Tarihi: 20.11.2022.
- Yağcı, M. İ. (2009). Küresel pazarlama stratejisinin gelişimi ve genel ilkeler, Edit. (Timur ve Özmen) *Stratejik Küresel Pazarlama içinde*, Eflatun Yayınevi, 1. Basım, Ankara.
- Wolf, M. (2004). *Why globalization works*, Yale University Press.
- World Inequality Database (2022). <https://wid.world>, Erişim Tarihi: 18.11.2022.

